

International Academy of Personality Cognition

офіс: 65014, м. Одеса, вул. Жуковського, 4

+380 73 303 6000

+380 67 333 6001

Сайт: olgasmirnova.com

E-mail: smirnova.o.odessa@gmail.com

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ» підвищення кваліфікації для психологів і психотерапевтів (2025 рік набору, вечірня форма навчання)

Затверджено
засновник МАРО
кандидат психологічних наук, доцент
професор психології ОДУВС

Смірноюю Ольгою Михайлівною

2025 рік

Розробник: Евеліна Дмитрівна БУЛГАК ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Підвищення кваліфікації	Вечірня форма навчання
	Спеціальність Психологія	вибіркова навчальна дисципліна
Вебінари: 10 занять 40 годин	1 рази на тиждень	Zoom (онлайн)
Практична робота: 45 годин		практика в каналі - 15 годин; практика в парах - 20 годин; волонтерська робота - 10 годин
Самостійна робота: 32 години		тестування - 5 годин опрацювання літератури - 27 години.
Екзамен 3 години		
Вид контролю - екзамен		за результатами екзамену видається сертифікат міжнародного взірця. Вимоги до сертифікації: 80% присутності, результат екзамену 80 балів і більше - сертифікат з правом застосування отриманих знань), менше вказаних результатів - видається сертифікат “прослухав”. Доступ до запису курсу 3 місяці на платформі MAPO.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни полягає у формуванні у здобувачів адекватного уявлення про предмет, методи та завдання «Клінічної психології», про її основні категорії, про місце серед інших гуманітарних наук; знайомство з основними закономірностями функціонування, розвитку норми та патології психіки людини, надання теоретичних знань, практичних вмінь та навичок з психології, які є необхідними для сучасного фахівця, який працює в системі професій «людина-людина», та в медичних закладах.

Завдання: - ознайомити студентів спеціальності «Психологія» з сучасними теоретичними уявленнями та практичними напрацюваннями відносно розладів психіки та поведінки;

- ознайомити з наданням психологічної допомоги в медичній практиці;
- ознайомити з методами клініко-психологічних досліджень;
- ознайомити з видами порушення психіки внаслідок соматичних захворювань;
- ознайомити з особливостями пацієнтів, які страждають на різні соматичні та психічні розлади;
- ознайомити з методами психологічної допомоги в структурі комплексного лікування;
- ознайомити з теоретичними та практичними навичками роботи психолога у експериментально-психологічних лабораторіях, центрах сімейної медицини, паліативної служби, психоневрологічних клінік та диспансерів;
- ознайомити студентів з медико-правовими та етичними аспектами, які регулюють професійну діяльність клінічного психолога;
- сформувати у студентів моральні якості як обов'язкової умови успішного виконання ними своїх професійних обов'язків

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК):

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- ЗК5. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

б) спеціальних (СК):

- СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;
- СК2. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел;

СК3. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій;

СК4. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову);

СК5. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК6. Здатність визначати й пояснювати психологічні механізми формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку.

Очікувані результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

ПР1. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР2. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР3. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР4. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги

ПР5. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження

ПР6. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців

ПР7. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку;

ПР8. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога;

ПР9. Демонструвати знання та розуміння основних законів психічної діяльності людини, що визначаються у загальній, віковій, соціальній, юридичній, політичній, клінічній психології, етнопсихології.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- Етичні засади діяльності клінічного психолога;
- Психологічні особливості хворого, медичного працівника та лікувальної взаємодії;
- Основні діагностичні показники та критерії диференціації норми та патології; зміст, задачі та засоби психогігієни та психопрофілактики;
- Психологічні особливості хворих при різних видах захворювань;
- Етичний кодекс клінічного психолога;
- Класифікацію та діагностику психічних порушень;
- Клінічні прояви невротичних розладів та розладів особистості;
- Теорії виникнення психосоматичних захворювань;
- Основні принципи медичної деонтології;

- Основні фактори, що впливають на внутрішню картину хвороби;
- Вплив різних видів соматичних захворювань на психічний стан пацієнтів;
- Вікові особливості реагування на хворобу;
- Психологічні проблеми при важких психічних захворюваннях.

Вміти:

- Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань;
- Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Поняття «норми» та патології в клінічній психології. Психологія соматично хворого. Психологічна допомога пацієнтам із хронічними захворюваннями.

ТЕМА 2. Поняття про внутрішню картину хвороби. Фактори, що впливають на внутрішню картину хвороби (темперамент, конституція, професія, група крові тощо). Реакція на біль у чоловіків і жінок, відмінні особливості. Стрес і його негативний вплив на організм людини, способи боротьби з наслідками стресу (техніки). Методика визначення стресостійкості та соціальної адаптації.

ТЕМА 3. Емоції людини, їхні види. Фобії, індивідуальна тілесна карта страхів людини. Психосоматика. Психосоматичні розлади та особистісні типи. Психосоматичні причини «жіночих захворювань». Психосоматичні причини «чоловічих захворювань».

ТЕМА 4. Онкопсихологія. Психологічна допомога онкохворим. Психологія смерті. Психологічна допомога родичам смертельно хворого пацієнта. Евтаназія, досвід зарубіжних фахівців.

ТЕМА 5. Невроз і невротичні розлади. Основні види порушень харчової поведінки. Нервова анорексія. Нервова булімія. Орторексія: діагностика та лікування. Швидкість і манери під час прийому їжі як характеристика особистості.

ТЕМА 6. Невротичні та соматоморфні розлади, зумовлені стресом. Тривожно-фобічні розлади. Принципи консультування пацієнтів із тривожно-фобічним розладом. Панічна атака (техніка роботи з пацієнтами). Техніки лікування панічних атак.

ТЕМА 7. Обсесивно-компульсивний розлад. Посттравматичний стресовий розлад у дорослих і дітей. Клініка, профілактика та техніка роботи з пацієнтами із ПТСР.

ТЕМА 8. Види депресії. Екзогенна, симптоматична, сезонна депресія. Клініка депресії. Психологічна допомога депресивним клієнтам. Суїцид, етапи консультування суїцидентів (превенція, інтервенція та поственція). Робота психолога із суїцидальними клієнтами.

ТЕМА 9. Клініко-психологічна характеристика ендогенних розладів. Клініка шизофренії. Клініка біполярного розладу. Клініка епілепсії. Специфіка роботи психолога з пацієнтами, які мають психіатричний діагноз. Психоаналіз, методи психоаналізу.

ТЕМА 10. Адекватна поведінка. Види залежностей. Робота психолога з адекватними пацієнтами. Психопатія і соціопатія, клінічні прояви і методи корекції.

4. Самостійна робота

Самостійна робота передбачає:

1. Самостійну психодіагностику – проходження тесту (залежно від теми вебінару).
2. Перегляд фільму та його аналіз.
3. Конспектування теоретичної частини вебінару.
4. Складання графіків, схем і таблиць.
5. Проведення дослідження.
6. Практичні експерименти.
7. Підготовку до іспиту.

5. Методи навчання

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

– словесні методи: лекція, пояснення, дискусія;
– наочні методи: презентація, ілюстрація, демонстрація;
– методи формування практичних умінь і особистісних якостей: виконання практичних завдань, дискусії, «мозкова атака», рольові ігри, підготовка і здійснення виступів перед аудиторією.

У клінічній психології та пропедевтиці психічних розладів важливо враховувати специфіку стану клієнта. Методики підбираються залежно від діагнозу, рівня функціонування психіки та індивідуальних особливостей. Ось основні напрями та підходи:

1. **Діагностичні методи.** Клінічна бесіда – структуроване інтерв'ю для збору анамнезу. Психодіагностичні тести (MMPI-2, SCL-90-R, HADS, BDI-II) – для виявлення тривожних, депресивних, особистісних розладів. Спостереження – аналіз поведінки, міміки, мовлення. Експериментально-психологічне тестування – дослідження пам'яті, уваги, мислення.

2. **Когнітивно-поведінкова терапія.** Робота з автоматичними думками та когнітивними викривленнями. Експозиційна терапія. Техніки саморегуляції.
3. **Психоаналітичний підхід.** Аналіз несвідомих конфліктів. Інтерпретація захисних механізмів. Робота з перенесенням і контрперенесенням.
4. **Гештальт-терапія.** Робота з незавершеними гештальтами. Діалогові техніки. Усвідомлення тілесних реакцій та емоцій.
5. **Тілесно-орієнтована терапія.** Біосугестивні техніки. Рухова терапія.
6. **Схематерапія.** Визначення дезадаптивних схем та їх корекція. Робота з «режимами» особистості.
7. **Діалектична поведінкова терапія.** Навички усвідомленості. Емоційна регуляція. Покращення навичок комунікації.
8. **Методи кризової інтервенції.** Підтримувальна терапія в гострі періоди. Стабілізація та запобігання суїцидальному ризику.
9. **Психоосвіта.** Пояснення природи розладу, механізмів тривоги та депресії. Навчання стратегіям самодопомоги та стрес-менеджменту.
10. **Метод символдрами. Уявлення образів**
11. **Арт-терапія**
12. **Роз'яснювальна терапія.** Самостійна робота включає роботу з навчально-методичною літературою та виконання самостійних завдань.

6. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет, об'єкт і завдання клінічної психології.
2. Основні поняття клінічної психології.
3. Місце клінічної психології в системі психологічних і медичних дисциплін.
4. Розділи клінічної психології.
5. Класифікація за критерієм виду захворювання (нозології).
6. Класифікація за критерієм етапу захворювання (розлади).
7. Основні області клінічної психології.
8. Поняття здоров'я як повного соматичного, фізичного і психічного благополуччя. Хвороба як втрата здоров'я.
9. Здоров'я і хвороба в контексті проблематики норми і патології.
10. Об'єктивна і суб'єктивна характеристика здоров'я.
11. Тілесне здоров'я. Оцінка норми психічного здоров'я.
12. Поняття норми і патології в клінічній психології.
13. Поняття психологічного здоров'я і благополуччя.
14. Ознаки (критерії) психологічного здоров'я.
15. Психодіагностика, як процедура оцінки індивідуально-психологічних властивостей особистості.
16. Техніка проведення клінічного інтерв'ю.
17. Техніка проведення бесіди та аналіз анамнестичних відомостей.

18. Види зовнішнього спостереження.
19. Техніка проведення експерименту, види експерименту.
20. Методика проведення тестування, види тестів.
21. Види відносин хворих до дослідження.
22. Визначення внутрішньої картини хвороби (ВКБ).
23. Фактори, що впливають на внутрішню картину хвороби.
24. Вплив на внутрішню картину хвороби особливостей особистості хворого.
25. Вплив на внутрішню картину хвороби соціального оточення хворого.
26. Світоглядні установки щодо походження захворювань.
27. Психологічні (поведінкові) реакції хворих на захворювання.
28. Стрес, стадії стресу. Психопрофілактика.
29. Реакції на важкий стрес і порушення адаптації.
30. Поняття про психосоматичну медицину (психосоматика).
31. Психосоматичні розлади та особистісні типи, з ними пов'язані.
32. Особистість як основа психосоматичної патології.
33. Психологія соматичного хворого.
34. Психосоматика. Поняття про психосоматичну медицину.
35. Психосоматичні розлади.
36. Особистість як основа психосоматичної патології.
37. Невротичні та соматоформні розлади, обумовлені стресом.
38. Психогенні захворювання (неврози і реактивні психози).
39. Тривожно-фобічні розлади особистості.
40. Обсесивно-компульсивний розлад особистості.
41. Дісморфобічний розлад.
42. Соматоморфний розлад особистості.
43. Соматична хвороба, як психотравмуючий фактор.
44. Характеристика синдромів спутаної свідомості: делірій, аменція, сутінковий розлад свідомості, онейроїд.
45. Основні види порушень харчової поведінки.
46. Нервова анорексія.
47. Діагностичні критерії нервової анорексії.
48. Лікування нервової анорексії.
49. Нервова булімія.
50. Діагностичні критерії нервової булімії.
51. Орторекія, діагностичні критерії.
52. Види порушення харчової поведінки при психічних захворюваннях.
53. Порушення харчової поведінки при вагітності.
54. Основні види порушень сексуальної поведінки.
55. Визначення гомосексуалізму.
56. Поведінковий гомосексуалізм.
57. Істинний гомосексуалізм.
58. Причини розвитку гомосексуальної поведінки людей.
59. Поняття норми і патології в сексології.
60. Психологічні причини розвитку парафілії

61. Поняття про нетипову сексуальну поведінку (парафіліях).
62. Порухення психосексуальних орієнтацій за статтю.
63. Природа гомосексуалізму
64. Клінічні форми гомосексуалізму.
65. Трансвестизм, клініка трансвестизма.
66. Культ, як форма статевої психопатології.
67. Вуайеризм і ексгібіціонізм, клініка, прогноз лікування.
68. Педофілія і геронтофілія, як порушення статевого потягу.
69. Психологічні концепції інцесту.
70. Садизм і мазохізм, норма і патологія.
71. Сексуальні адикції.
72. Сексуальні фобії.
73. Психопрофілактика статевих порушень.
74. Порухення сексуальної поведінки при шизофренії.
75. Порухення сексуальної поведінки при біполярному розладі.
76. Екзогенні і ендогенні психічні розлади.
77. Поняття шизофренічного дефекту і недоумства.
78. Клініко-психологічна характеристика шизофренії.
79. Теорії виникнення шизофренії.
80. Клінічні форми шизофренії по Креппеліну.
81. Методи лікування шизофренії.
82. Біполярний психічний розлад. Клінічна характеристика. Особливості спостереження.
83. Клініка депресивного синдрому.
84. Психогенні і соматогенні депресії.
85. Соматичні прояви депресії, поняття маскованої депресії.
86. Методи лікування депресії.
87. Суїцидальні прояви при депресії.
88. Профілактика суїцидальної поведінки.
89. Етапи психологічної допомоги при суїциді.
90. Клініко-психологічна характеристика епілепсії.
91. Епілепсія та параксизмальні розлади. Напади, їх характеристика.
92. Характерні зміни особистості при епілепсії.
93. Етіологія та клініка деменції
94. Етіологія та клініка олігофренії та її стадії.
95. Аутизм, як діагноз, клініка та етіологія захворювання.

7. Навчально методичне забезпечення

- Робоча програма навчальної дисципліни;
- Мультимедійні презентації;
- Силабус;
- допоміжний роздатковий матеріал.

8. Рекомендована література

Основна

1. Белей М. Д. Основи діагностичної психології / М. Д. Белей, Л. Д. Тодорів. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. – 296 с.
2. Вишталенко О.Д., Кириченко О.М., Юнг Н.В. Методичні рекомендації до курсу «Клінічна психодіагностика. Проективні методики в клініці» для студентів спеціальності 053 «Психологія» - Одеса : Букаев В.В.: - 2019.-36с.
3. Гальчук О. Я. Клінічна психологія: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2012. 216 с.
4. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник / Інна Галецька. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 242 с.
5. Кінцевий Р. Психологія в медицині [Електронний ресурс] / Кінцевий Р, Боухал М. - Прага: Авіценум, 1983. – 405 с. – Режим доступу: <http://vprosvet.ru/biblioteka/konechnyj-bouhal-psihiologiya-v-medicine/>
6. Копець Л.В.Психологія особистості : навч.посіб. для студ. вищ. навч.закл. К. : Вид.дім «Києво-Могилянська академія»,2008.
7. Кулеша-Любінець М.М. Клінічна психологія : методичні рекомендації для студентів спеціальності 053 «Психологія» / М.М.Кулеша-Любінець. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016. – 72 с.
8. Клінічна психологія: навчальний посібник / укл. Ю. П. Никоненко. Київ: КНТ, 2016. 369 с.
9. Клінічна психологія: словник-довідник / автор-уклад. С. В. Діденко. К.: Академвидав, 2012. 320 с. (серія «Nota bene»).
10. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.
11. Клінічна психологія: словник-довідник / Авт.- уклад. С. В. Діденко К.: Академвидав, 2012. – 320 с.4. Максименко С. Д. Медична психологія / [Максименко С.Д., Цехмістер Я.В., Коваль І.А., Максименко К. С.]; за заг. ред. С. Д. Максименка – К., 2014. – 520 с.
12. Мушкевич М. І. Клінічна психодіагностика: методичні рекомендації для студентів ф-ту психол / М. І. Мушкевич. – Луцьк, 2006. – 170 с.
13. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. Посібник.-2-ге вид., допов.К.: Вища школа, 2001
14. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Укл. Ю. П. Никоненко. – Київ : КНТ, 2016. – 368с. Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psyhologia.pdf
15. Родіна Н.В. «Патопсихологія з елементами дефектології» Н.В. Родіна / Методичні рекомендації по організації самостійної роботи студентів по спецпрактикуму ОНУ, ІМЕМ.- Одеса, «Негоціант», 2007. - 40 с.
16. Токман А. А. Психологія способу життя : навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
17. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.

18. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. – К., 2000.

Додаткова

1. Белей М. Д. Основи діагностичної психології / М. Д. Белей, Л. Д. Тодорів. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. – 296 с.
2. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
3. Е.Д. Булгак, В.А. Бурлачук. Розлади харчової поведінки. // Матеріали до 72-ї студентської наукової конференції. Секція «Інституту Інноваційної та Післядипломної Освіти; Підсекція «Клінічної психології» 27 квітня 2016 р. – Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. – 260с.
4. Е.Д. Булгак «PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FAMILY DOCTOR IN THE RELATIONSHIP WITH THE PATIENT, IN THE PROCESS OF DIAGNOSIS AND TREATMENT».(Англійською мовою) «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ ПРИ ВЗАЄМИНАХ З ПАЦІЄНТАМИ, В ПРОЦЕСІ ДІАГНОСТИКИ І ЛІКУВАННЯ». Тези ІІ Міжнародну науково-практичну конференцію " PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE". 30-31 січня 2020 року в Грац, Австрія Видавець СГ НТМ «Новий курс» Вул. Манізера, 3, м. Харків, 61002, Україна 2020р. -310с. С. 253-255
5. Е.Д. Булгак «MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS». (Англійською мовою) «Особливості роботи психолога в закладах паліативної допомоги». Тези на І Міжнародну науково-практичну конференцію “INTERNATIONAL SCIENTIFIC IN HUMAN LIFE”” 29-31 серпня 2021р.,Берлін, Німеччина, The 3rd International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (August 29-31, 2021) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2021. 403 p.. С. 247-250
6. Е.Д. Булгак «PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF MOBILE PALLIATIVE CARE IN UKRAINE» (Англійською мовою) «Психологічні аспекти мобільної паліативної допомоги в Україні» Тези на XI Міжнародну науково-практичну конференцію «Proceedings of International Scientific and Practical Conference» Rome, Italy 12-14 September 2021 The 11th International scientific and practical conference “European scientific discussions” (September 12-14, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. 337 p. С.207-210
- 7.Булгак Е.Д. Юнг Н.В., Кирилішина М.Г. «Дослідження психологічних особливостей підлітків із соціальною тривожністю». Науковий журнал «Габітус».- 2022 . Вип. № 39 – С.136-139.
8. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006 – 338 с.
9. Горбунова В. В. та ін. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник / Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. – Львів

: Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. – 91 с.

10. Гоян І. М. Методи діагностики психічного розвитку дітей / І. М.Гоян, А. А. Палій // За ред. А. А. Палія. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 652 с.

11. Дж.Герман Психологічна травма та шлях до видуження: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 424 с.

12. Закон України про психіатричну допомогу. – К. : Сфера, 2000. – 50 с.

13. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.

14. Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології: навч. посіб. / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна, В. С. Піскун. – К.: Главник, 2008. – 158 с.

15. Максименко С. Д. Медична психологія / [Максименко С.Д., Цехмістер Я.В., Коваль І. А.,Максименко К. С.]; за заг. ред. С. Д. Максименка – К., 2014. – 520 с.

9. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://vprosvet.ru/biblioteka/klinicheskaya-psihologiya/>
2. http://stud.com.ua/28948/psihologiya/klinichna_psihologiya
3. http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psyhologia.pdf
4. <http://ulit.inf.ua/klinicheskaya-psihologiya-2.html>
5. <https://postnauka.ru/books/20050>
6. <http://elibrary.ru/defaultx.asp> - наукова електронна бібліотека
7. http://elibrary.kubg.edu.ua/964/1/O_Shevtsova_JCHNPU%28PS%29_103_IPPO.pdf